

УДК 821.161.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-115-126](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-115-126)

Вдович Світлана Михайлівна кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри практичної психології та педагогіки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 07908, тел.: (067) 969-71-13, <https://orcid.org/0000-0003-3582-4395>

Конівіцька Тетяна Ярославівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 07908, тел.: (068) 517-20-70, <https://orcid.org/0000-0002-2905-9191>

Зельман Леся Несторівна кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, Львівський університет бізнесу та права, вул. Кульпарківська, 99, м. Львів, 79021, тел.: (067)256-29-38, <https://orcid.org/0000-0002-2497-7292>

ОНІРИЧНИЙ ПРОСТІР ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ ЯК ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ

Анотація. У статті розглянуто існуючі підходи до тлумачення літературних сновидінь та особливості використання оніричного простору літературного твору як художнього прийому. Художній сон автори розглядають як семіотичну форму втілення задуму автора, при цьому йдеться не про його примхи чи фантазії, а більше про його приховане, закодоване повідомлення читачеві, який має самостійно його розшифрувати та витлумачити відповідно до свого власного бачення. Описуючи ті чи інші символи у сновидіннях героїв художнього твору, автор виявляє свої ідеї, водночас спрямовуючи свідомість читача на конкретний об'єкт. Оніричний простір художнього твору – це місце невпинного та невпорядкованого руху уяви автора (а за ним і читача) під час перебування літературного героя у стані сну. Сон героїв у художніх творах використовується по-різному і може бути: рамкою основного сюжету, виділяючи і підкреслюючи його; формою розвитку сюжету (коли весь літературний твір є змістом сну героя); формою значущого епізодичного, а не основного сюжету; предметом обговорення героїв

твору; розв'язкою складного, незрозумілого, заплутаного чи фантастичного сюжету; своєрідною зв'язкою, засобом переходу від одного епізоду до іншого, коли у творі постійно змінюються декорації. Виокремлюють такі типи сновидінь: концептуальні, компенсаційні, профетичні, сни-передчуття, сни-потрясіння, сни-заспокоєння та ін. Сновидіння в художньому творі можуть виконувати різні функції: розкриття внутрішнього світу літературних героїв, передачі їхніх потаємних почуттів і передчуттів, подолання існуючих часопросторових меж, кодування, віднайдення і розшифрування якого дозволяє зрозуміти авторський задум, супроводу містичних подій, побудови сюжету твору й об'єднання в одне ціле його частин, моральної або естетичної оцінки вчинків героїв, створення особливого настрою й емоційного тону твору.

Ключові слова: оніричний простір, сон, сновидіння, художня література, художній прийом.

Vdovych Svitlana Mykhailivna PhD (Pedagogy), Senior Researcher, Associate Professor of Practical Psychology and Pedagogy Department, Lviv State University of Life Safety, Kleparivska St, 35, Lviv, 07908, tel.: (067) 969-71-13, <https://orcid.org/0000-0003-3582-4395>

Konivytska Tetyana Yaroslavivna PhD (Pedagogy), Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Studies and Intercultural Communication, Lviv State University of Life Safety, St. Kleparivska, 35, Lviv, 07908, tel.: (068) 517-20-70, <https://orcid.org/0000-0002-2905-9191>

Zelman Lesia Nestorivna PhD (Pedagogy), Associate Professor, Lecturer at the Department of Social Sciences and Humanities, Lviv University of Business and Law, Kulparkivska St, 99, Lviv, 79021, tel.: (067) 256-29-38, <https://orcid.org/0000-0002-2497-7292>

ONEIRIC SPACE OF A LITERARY WORK AS AN ARTISTIC TECHNIQUE

Abstract. The article examines the existing approaches to interpreting literary dreams and features of using the oneiric space of a literary work as an artistic technique. The authors consider a literary dream as a semiotic form of embodiment of the author's intention, and it is not about the author's whims or fantasies, but rather about the author's hidden, coded message to the reader, who has to decipher and interpret it according to the reader's own vision. By describing certain symbols in the dreams of the characters of a work of fiction,

the author reveals their ideas while directing the reader's consciousness to a specific object. The oneiric space of a literary work is a place of continuous and disorderly movement of the author's imagination (and the reader's as well) while the literary hero is asleep. The dream of heroes in fiction is used in different ways and can be: a framework of the main plot, highlighting and emphasizing it; a form of plot development (when the entire literary work is the content of the hero's dream); a form of a significant episodic rather than the main plot; a subject of discussion of the heroes; a resolution of a complex, incomprehensible, confusing, or fantastic plot; a kind of connection, a means of transition from one episode to another, when the scenery in the work is constantly changing. The following types of dreams are distinguished: conceptual, compensatory, prophetic, premonition dreams, shock dreams, calming dreams, etc. Dreams in fiction can perform various functions, namely: to reveal the inner world of literary heroes, convey their secret feelings and hunches, overcome existing time-space boundaries, encoding, finding, and deciphering which allows us to understand the author's intention; accompany mystical events, build the plot of the work and combine its parts into a whole; assess the actions of the heroes; create a special mood and emotional tone of the work.

Keywords: oneiric space, dream, dreams, fiction, artistic technique.

Постановка проблеми. Сон є невід'ємною частиною життя людини, він супроводжує нас від народження до смерті. Сон – це: 1. Фізіологічний стан спокою організму людини і тварини, що настає періодично і супроводиться повною або частковою втратою свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів. Сон – це внутрішнє гальмування, що виникає в корі великих півкуль головного мозку і є активним нервовим процесом, який захищає нервові клітини від перенавантаження. 2. Те, що сниться; сновидіння [15]. Саме у другому значенні ми розглядатимемо це поняття у контексті літературної творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сон як психофізіологічне явище досліджували Ф. Ітен, І. Кант, З. Фройд та ін. Літературознавчі розвідки щодо сновидінь та оніричного простору знаходимо в наукових роботах таких авторів: Д. Анцибор (парадигма оніричного фольклору), Г. Башляр, Ю. Лотман (сутність оніричного простору), В. Біляцька, А. Данюк, А. Черниш (сновидіння у творах С. Процюка), Т. Бовсунівська (онірокритика та її постмодерні стратегії), О. Бойко (оніричний дискурс як засіб створення фентезійного художнього світу), О. Вещикова (про лептичний потенціал сновидіння), О. Газуда (художні моделі оніричного простору в творах Н. Геймана), М. Гірняк (поетика снів і пробуджень

Г. Пагутяк), Ю. Григорчук (оніропростір повістей В. Вовк), О. Дибовська (оніричний хронотоп казок В. Шевчука), В. Дмитренко (оніричний простір у творах Б. Антоненка-Давидовича), О. Журавська (оніричний хронотоп), І. Качуровський (онірична антиципація), Н. Мочернюк (сновидіння в поетиці романтизму), Н. Осьмак, Т. Бикова (сни і сновидіння як культурний текст), М. Павич (сутність сну), Б. Стрільчик (оніричний дискурс сучасної української прози), Н. Фенько (естетичні функції сновидінь), Г. Чопик (оніричні образи в художніх творах Наталени Королевої), М. Юсипенко (оніричні елементи в структурі художнього твору) та ін.

Мета статті – проаналізувати існуючі підходи до тлумачення літературних сновидінь та особливості використання оніричного простору літературного твору як художнього прийому.

Виклад основного матеріалу. У психофізіології сновидіння визначаються як «регулярно виникаючі під час сну суб'єктивно пережиті уявлення, що супроводжуються зоровими образами. ... Вважається, що сюжети сновидінь в образній, символічній формі відображають основні мотиви й установки людини. ... Картини сновидінь базуються на життєвому досвіді людини і переважно відображають події, що відбувалися з нею раніше» [9, с. 91].

З. Фройд у монографічній праці «Тлумачення снів» (1900 р.) визначає сон як здійснення жадання. На його думку, сновидіння, окрім явного й очевидного змісту, містять також прихований, який не усвідомлюється відразу [17, с. 127–137]. У К. Юнга сон – це не зовсім зрозумілий текст [19]. Ф. ван Іден у праці «Дослідження снів» виокремив такі різновиди снів: початковий, патологічний, звичайний, яскравий, символічний, загальні відчуття сновидінь, усвідомлений, демонічні, сни із неправильним пробудженням. Серед цих різновидів нас цікавлять усвідомлені сновидіння, в яких «реінтеграція психічних функцій настільки повна, що той, хто спить, пам'ятає повсякденне життя і свій власний стан, досягає стану досконалого усвідомлення і здатний спрямовувати його увагу та намагатися здійснювати різні акти вільного волевиявлення» [22]. Їх можна цілком співвіднести з літературними сновидіннями, оскільки саме таким можна впливати на розвиток сюжету, події, які відбуваються з героями.

Розуміння сутності, ролі та місця снів у житті та смерті людини, у системі цінностей та її світогляді знаходимо у творах сербського письменника та літературознавця М. Павича, передусім у його романах «Хозарський словник» і «Зоряна мантия». Як він сам пояснює, взятися за роботу над «Хозарським словником» зважився тільки після того, як прочитав таке речення з хозарського лексикону: «Сон – то диявольський

сад, і усі сни на світі вже давно відіснилися. Сьогодні вони лише міняються місцями з такою ж використаною й заношеною явою, ніби металеві гроші, які переходять з кредитними розписками туди й назад, з рук в руки...» [14].

М. Павич, визначаючи поняття «сон», ототожнював його зі смертю: «1) у смерті те ж саме ім'я, що й в сну, лиш нам те ім'я не відоме; 2) сон – то щоденний кінець життя, невелика спроба смерті, котра є йому посестрою, проте не кожен брат однаково схожий зі своєю сестрою» [14]. Він таким чином описував процес засинання людини: «Перше ніж заснути, на межі стихій сну і яви людина потрапляє в стан особливої взаємодії зі силами земного тяжіння. Людські думки звільняються тоді з-під влади земного тяжіння, натомість тіло відчуває його особливо сильно. В такі хвилини межа між думкою і світом стає дірявою і випускає людські думки на поверхню, як решето, що має три денця. У ту коротку мить, коли холод так легко проникає в людське тіло, думки людини спливають на поверхню і можна їх читати без особливих зусиль» [14].

Сновидіння є предметом вивчення науки онейрології. Оніричний (онейричний) – який має відношення до сновидінь або сну. У світі не існує жодної культури, жодного виду мистецтва, які б «так чи інакше не торкались таємничого та різностороннього світу сновидінь з його чисельними символічними значеннями, тлумаченнями і варіантами» [10, с. 29].

У кожному з існуючих напрямів літератури присутні мотиви сну. Сучасне літературознавство визначає поняття «онейрична література» – література, «сєнс якої виражається або завдяки мотиву сновидіння, або через особливості зумовленої ним композиції» [12, с. 153].

Художній сон – семіотична форма втілення задуму автора. Причому тут йдеться не про примхи чи фантазії автора, а більше про його приховане, закодоване повідомлення читачеві, який має самостійно його розшифрувати та витлумачити відповідно до свого власного бачення. Описуючи ті чи інші символи у сновидіннях героїв художнього твору, автор виявляє свої ідеї, водночас спрямовуючи свідомість читача на конкретний об'єкт. Також вмонтований в художній текст сон героя додає «композиційного і стильової вишуканості твору» [18, с. 146].

У наукових дослідженнях використання сну науковці позначають різними термінами: мотив сновидіння, ситуація сну, форма сну, оніричний текст (вербально оформлене сновидіння), онейротоп (художній контекст, пов'язаний із зображенням сновидіння), онірема (найпростіша одиниця в оніричному тексті), оніричний елемент (який має відношення до сну чи сновидінь), оніричний гротеск (деформування художнього образу найхімернішим та найпарадоксальнішим чином під

час перебування літературного героя в стані сну), оніризм (використання сновидінь у художньому творі), оніричний дискурс (текст із використанням елементів сну), оніромодус (прояв, властивість сну), марення, галюцинація, візія, світ-сон (світ снів, марень, візій) та ін.

Сутність поняття «оніричний простір» вперше визначив французький філософ, дослідник психології художньої творчості Г. Башляр у феноменологічній праці «Повітря і сновидіння» як місце руху уяви, причому, на його думку, він у художньому творі наділений невпинним і невпорядкованим рухом. «Оніричний простір на початку сну нагадує сьйво дня. Він зберігає геометрію дня. Але геометрію розслаблену, яка тому стає оманною, абсурдною. Суттю такого простору стає крива або циклічна лінія, що уникає кутів, обривів, загострень» [21, с. 42].

Параметри оніропростору Т. Бовсунівська визначає тим, який «оніричний стан заявлено – божевілля чи сновидіння, марення чи гіпноотичний стан, візіонерські картини чи сомнамбулічні блукання... Такий оніропростір може мати нахил до ущільнення – мінімізації – з метою виявлення зменшеного масштабу як обжитого містичного топосу з притаманними йому властивостями» [2, с. 18].

Одним із видів художньої образності, який постає в оніричному просторі, є оніричний гротеск, де художній образ може набувати найрізноманітніших форм, деформуючись найхімірнішим і найпарадоксальнішим чином під час сну героя. Це своєрідна втеча в підсвідоме, де людина може бути самою собою, не обтяженою рамками реального світу, реальними проблемами чи конфліктами, і перебувати у сфері фантастичного і парадоксального, казкового і страшного, містичного і провісного. Поєднуючись, терміни «гротеск» і «оніричне» виконують дуже важливу і складну роль. З одного боку, гротеск виступає наче своєрідним кодом для самого сну героя, допомагаючи розшифрувати його психічний стан і виявити найглибші страхи чи найпотаємніші бажання, а іноді своїми виступає провідником, ніби попереджаючи героя про якусь подію. З іншого боку, завдяки такому поєднанню утворюється досить складний дует, у якому сон як сфера, де гротеск не фіксує себе в одному самому образі, змінюється, з'являється і зникає, що заважає слідкувати за сюжетом, не зрозуміло, де реальність, а де простір, у якому може статися що завгодно. Отже, оніричний гротеск – це спосіб контактування несвідомого з неможливим, який допомагає глибше дослідити внутрішній світ індивідуального стану людини [13].

Таким чином, оніричний простір художнього твору – це місце невпинного та невпорядкованого руху уяви автора (а за ним і читача) під час перебування літературного героя у стані сну.

Використання у художньому творі сновидінь літературних героїв (приємних, жахливих, віщих, фантастичних, снів-пересторог) – досить розповсюджений прийом із давньою традицією у всесвітній літературі. Він допомагає авторові урізноманітнити, розгалузити і заплутати будову і композицію твору, поглибити психологічну характеристику дійових осіб, а також висловити власні думки й ідеї. «Текст сновидіння, посідаючи своє місце в загальному лінійно-нелінійному корпусі літературного твору, становить «текст у тексті» та оніричний світ у художньому світі. Опис сновидіння часто перетворюється на окрему вставлену конструкцію або композиційно відмежовується у вигляді розділу» ... «У художній літературі оніричний текст є удаваним удвічі: по-перше, це удаваність візуальна, яку бачить персонаж; по-друге. Вербальна – як оповідання про цю візуальну удаваність, яке вигадав автор. Але при цьому оніричний текст входить у фактографію як художнього світу, так і художнього тексту літературного твору» [3, с. 20].

Сновидіння можуть використовуватися в художніх творах із метою глибшого розкриття внутрішнього світу літературних героїв, передачі їхніх потаємних почуттів і передчуттів. На цьому наголошує І. Качуровський: «Онірична антиципація в формі віщого сну – це один із тих мотивів, без яких була б немислима світова епіка... Сон може бути компонентом у ступенованій, багаточленній антиципації» [8, с. 472–473].

Сон також допомагає авторові художнього твору руйнувати існуючі часопросторові межі, переносити читача в минулі чи майбутні часи і простори. Тут можна говорити про когнітивні особливості літературних сновидінь, що дозволяє вийти за межі законів часу та простору та завдяки цьому розкрити майбутнє чи, навпаки, повернути героя в минуле. Наприклад, часто в художніх творах можна зустріти «віщі» сни, які передбачають майбутнє людини або ж певним чином пояснюють її теперішнє.

У літературному творі сон пов'язується з сучасністю та її проблемами, досить часто він виступає своєрідним кодом, віднайдення і розшифрування якого дозволяє зрозуміти прихований творчий задум автора. Сон також може використовуватися як спосіб «захвати» заборонене цензурою.

О. Дибовська зазначає: «Використання онірики у художньому творі можна трактувати по-різному: як засіб розвитку сюжету, індивідуалізації твору читачем, як відображення особистих підсвідомих проявів автора, репрезентацію загальнокультурних чи вузькоетнічних символів» [6, с. 48].

Мотиви сну в художніх творах часто супроводжують містичні події. На думку М. Юсипенко, «сни допомагають актуалізувати той

матеріал, що виходить за межі реалістичного сюжету» [20, с. 224], адже тільки уві сні людина не може себе контролювати та по-справжньому розкривається.

Як зазначає В. Дмитренко, «у літературі сон, марення героя виступають у якості художнього інтенціоналу в структурі твору, основне підґрунтя якого становить органічна єдність автора і створюваного ним тексту. Саме сні й марення героя допомагають читачеві не лише чітко усвідомити його внутрішні психічні процеси, а також наближають до розуміння авторської ідеї твору» [7, с. 77]. На думку дослідника, «їх слід вважати своєрідними «посланнями» письменника читачам, образна символіка яких скерована автором на концентрацію найбільш вагомого для актуалізації його комунікативного наміру. Для чіткого окреслення денотативно-концептного коду сновидіння й оприявленої в ньому авторської інтенції слід розшифрувати символи, які мають загально-відоме значення, а також ті, які виявляють особливості сприйняття саме цього твору, розкодуванню яких допомагає контекстуальне поле твору» [7, с. 77].

Сон одного з героїв може бути рамкою основного сюжету, виділяючи і підкреслюючи його. Або ж, навпаки, сновидіння виступають формою розвитку сюжету, тоді весь літературний твір є змістом сну одного з дійових осіб. Інколи сновидіння – це форма значущого епізодичного, а не основного сюжету, або ж герої твору обговорюють сновидіння. Ще один спосіб застосування сну – розв'язка складного, незрозумілого, заплутаного чи фантастичного сюжету. Сновидіння також можуть служити своєрідною зв'язкою – засобом переходу від одного епізоду до іншого, коли у творі постійно змінюються декорації. Також сновидіння в художньому тексті можуть бути циклічними. За допомогою сновидіння можна дати моральну чи естетичну оцінку вчинків героїв або ж створити особливий настрій, своєрідний емоційний тон твору.

В. Біляцька та А. Данюк наголошують, що «композиційна і стильова функції оніричних елементів украй важлива у структурі тексту, позаяк надає образам і подіям виразності, умотивованості, ясності – діям і бажанням персонажів» [1, с. 27].

Дослідники намагаються класифікувати сновидіння в художніх творах. Досліджуючи сновидіння у художніх творах українських письменників другої половини XIX – XX століття, Н. Фенько пропонує розмежовувати їх за такими ознаками:

- за видами станів сну в художньому зображенні: картини власне сновидінь, сонні фантазії, марення, видіння, сні наяву;
- за характером впливу на психологію героїв: сні-потрясіння (сні психологічного конфлікту (сон-катарсис, сон-каяття) і пророчі сні) і сні-заспокоєння (сні-мрії, сні-спогади, сон-архетип) [16, с. 9–11].

Згідно з класифікацією Н. Мочернюк, сновидіння можна поділити на: зображення власне сновидіння; змалювання перехідного стану сон/ява; застосування поетики сну в змалюванні яви [11, с. 107]. Також завдяки сновидінням автор може розкривати характер, реальну сутність літературного героя, в алегоричній формі передбачати його майбутнє, пояснювати суттєві зміни його світогляду або й життя загалом, робити психологічний аналіз поведінки героя або емоційно готувати читачів до подій у його житті.

Ю. Григорчук виокремлює такі типи сновидінь:

- концептуальні – сни, які відображають авторське бачення життя та реалізуються крізь призму образів-символів і архетипів;
- компенсаційні – сни, які виявляють психологічні процеси, в основі яких лежать нездійснені бажання (сни-мрії);
- профетичні – «віщі» або «пророчі» сни і видіння, які слугують засобом створення акаузальних ситуацій (поетики чуда)» [5, с. 170].

О. Вещикова класифікує віщі (пролептичні) сновидіння за змістом таким чином: сни-передчуття (організують наративну структуру твору і стосуються подальшої долі персонажів) і профетичні (пророчі) сни (переважно релігійного змісту, які пророкують долю людства в цілому, важливі історичні події) [4, с. 15].

Висновки. Таким чином, сновидіння в художньому творі можуть виконувати різні функції: розкриття внутрішнього світу літературних героїв, передачі їхніх потаємних почуттів і передчуттів, подолання існуючих часопросторових меж, кодування, віднайдення і розшифрування якого дозволяє зрозуміти авторський задум, супроводу містичних подій, побудови сюжету твору й об'єднання в одне ціле його частин, моральної або естетичної оцінки вчинків героїв, створення особливого настрою й емоційного тону твору.

Література:

1. Біляцька, В. П., Данюк, А. О. Сновидіння як маркер внутрішньої дисгармонії у романі Степана Процюка «Чорне яблуко». Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Вип. 2 (209). С. 24–30.
2. Бовсунівська, Т. Достовірність онірокритики та її постмодерні стратегії. Сучасні літературознавчі студії. Вип. I. Онірична парадигма світової літератури : 3б. наук. праць / Гол. ред. В. І. Фесенко. К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. С. 14–22.
3. Бойко, О. О. Оніричний дискурс як засіб створення фентезійного художнього світу (на матеріалі творів Макса Фрая і Дари Корній). Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2018. № 10. С. 18–21.
4. Вещикова, О. С. Пролептичний потенціал сновидіння у структурі художнього наративу (Романи В. Даниленка «Кохання в стилі бароко» і В. Шевчука «Кросворд»). Наукові праці. Філологія. Літературознавство. Вип. 247. Т. 259. С. 14–18.

5. Григорчук, Ю. М. Сновидіння як «семіотичне вікно» містичного: своєрідність оніропростору повістей Віри Вовк. *Spheres of Culture*. Lublin : Wydawn. Un-tu Maria Curie-Skłodowska, 2012. Vol. II. С. 168–177.
6. Дибовська, О. Оніричний хронотоп казок Валерія Шевчука (на матеріалі збірки «Панна квітів»). *Слово і час*. 2017. №1. С. 47–54.
7. Дмитренко, В. І. Оніричний простір повісті «Смерть» Б. Антоненка-Давидовича. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Філологічні науки*. 2014. Вип. 4.13. С. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2014_4.13_16
8. Качуровський, І. Антиципація як архітектонічний засіб. *Symbolae in honorem Volodymyri Janiwi*. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1983. С. 468–478.
9. Кокун, О. М. *Психофізіологія : навчальний посібник*. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 184 с.
10. Мистецтво аналізу та інтерпретації художнього тексту. Нове в шкільних програмах: Милорад Павич. На допомогу вчителю зарубіжної літератури. 2002. № 4. С. 24–48.
11. Мочернюк, Н. Д. Особливості художнього викладу сновидінь у поезиці романтизму (на прикладі творів Е. Т. А. Гофмана). *Питання літературознавства*. 2004. Вип. 11. С. 107–111.
12. Онейрична література. *Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Авт.-укл. Ю. І. Ковалів*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. С. 153.
13. Оніричний гротеск. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/оніричний_гротеск
14. Павич, М. *Хозарський словник: роман-лексикон на 100 000 слів / Милорад Павич; пер. з серб. Ольга Рось*. Львів : Класика, 1998. 279 с.
15. Сон. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/son>
16. Фенько, Н. М. Естетичні функції картин сновидінь у художніх творах українських письменників другої половини XIX – XX століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 – українська література. Дніпропетровськ, 1999. 19 с.
17. Фрейд, З. *Тлумачення снів: Пер. В. Червінський*. Київ: Фоліо, 2019. 608 с.
18. Черниш, А. Є. Оніричний простір роману С. Процюка «Тотем». *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 3. С. 141–147.
19. Юнг, К. Г. *Аналітична психологія*. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 250 с.
20. Юсипенко, М. Оніричні елементи як основа композиційно-змістової будови міні-роману. *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 126. Ч. 2. С. 223–228.
21. Bachelard, G. *L'Air et les Songes: Essai sur l'imagination du mouvement*, Paris, Le Livre de Poche, coll. «Biblio essais», 1992 (1re éd. 1943). 350 p.
22. Eeden, F. *A Study of Dreams*. *Proceedings of the Society for Psychical Research*. 1913. Vol. 26. URL: https://dreamscience.ca/en/documents/New%20content/lucid%20dreaming%20pdfs/vanEeden_PSPR_26_1-12_1913.pdf

References:

1. Biliatska, V. P., Daniuk, A. O. Snovydinna yak marker vnutrishnoi dysharmonii u romani Stepana Protsiuka «Chorne yabluko» [Dreaming as a marker of internal disharmony in Stepan Protsyuk's novel "The Black Apple"]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky – Proceedings. Series: Philological sciences*, 2 (209), 24–30 [in Ukrainian].

2. Bovsunivska, T. (2004). Dostovirnist onirokrytyky ta yii postmoderni stratehii [The authenticity of dream criticism and its postmodern strategies]. *Suchasni literaturoznavchi studii. Vyp. I. Onirychna paradyhma svitovoi literatury – Modern literary studies Vol. I. Oneiric paradigm of world literature*, 14–22 [in Ukrainian].

3. Boiko, O. O. (2018). Onirychnyi dyskurs yak zasib stvorennia fenteziinoho khudozhnogo svitu (na materialy tvoriv Maksa Fraia i Dary Kornii) [Oneiric discourse as a means of creating a fantasy artistic world (based on the works of Max Fry and Dara Kornii)]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriya "Filolohichni nauky". Movoznavstvo – Scientific bulletin of I. Franko DDPU. Series "Philological Sciences". Linguistics*, 10, 18–21 [in Ukrainian].

4. Veshchikova, O. S. Proleptychnyi potentsial snovydinna u strukturi khudozhnogo naratyvu (Romany V. Danylenka «Kokhannia v styli baroko» i V. Shevchuka «Krosvord») [The proleptic potential of a dream in the structure of an artistic narrative (the novels "Love in Baroque Style" by V. Danylenko and "Crossword" by V. Shevchuk)]. *Naukovi pratsi. Filolohiia. Literaturoznavstvo – Scientific works. Philology. Literary studies*, 247:259, 4–18 [in Ukrainian].

5. Hryhorchuk, Yu. M. (2012). Snovydinna yak «semiotychnе vikno» mistychnoho: svoieridnist oniroprostoru povistei Viry Vovk [Dreaming as a "semiotic window" of the mystical: the uniqueness of the dream space of Vera Vovk's novels]. *Spheres of Culture*, II, 168–177 [in Ukrainian].

6. Dybovska, O. (2017). Onirychnyi khronotop kazok Valerii Shevchuka (na materialy zbirky "Panna kvitiv") [Oneiric chronotope of Valery Shevchuk's fairy tales (based on the material from the collection "The Maiden of Flowers")]. *Slovo i chas – Word and time*, 1, 47–54 [in Ukrainian].

7. Dmytrenko, V. I. (2014). Onirychnyi prostir povisti "Smert" B. Antonenka-Davydovycha [The oneiric space of the story "Death" by B. Antonenko-Davydovych]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Ser.: Filolohichni nauky. – Scientific Bulletin of Mykolaiv State University named after V. O. Sukhomlynskyi. Ser.: Philological sciences*, 4.13, 76–82. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2014_4.13_16 [in Ukrainian].

8. Kachurovskiy, I. (1983). Antytsypatsiia yak arkhitektonichni zasib [Anticipation as an architectural tool]. *Symbolae in honorem Volodymyri Janiw*. Miunkhen: Ukrainskyi Vilnyi Universytet, 468–478 [in Ukrainian].

9. Kokun, O. M. (2006). Psykhofiziolohiia : navchalnyi posibnyk [Psychophysiology: study guide]. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

10. Mystetstvo analizu ta intepretatsii khudozhnogo tekstu. Nove v shkilnykh prohramakh: Mylorad Pavych (2002) [The art of analysis and interpretation of an artistic text. New in school programs: Mylorad Pavych]. *Na dopomohu vchyteliu zarubizhnoi literatury – To help the teacher of foreign literature*, 4, 24–48 [in Ukrainian].

11. Mocherniuk, N. D. (2004). Osoblyvosti khudozhnogo vykladu snovydin u poetytsi romantyzmu (na prykladi tvoriv E. T. A. Hofmana) [Peculiarities of the artistic interpretation of dreams in the poetics of romanticism (on the example of the works by E. T. A. Hoffman)]. *Pytannia literaturoznavstva – The issue of literary studies*, 11, 107–111 [in Ukrainian].

12. Kovaliv Yu. I. (2007). Oneirychna literatura. Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2 t. [Oneiric literature. Literary encyclopedia: in 2 vol.]. Kyiv: VTs "Akademiia", 2007. T. 2, 153 [in Ukrainian].

13. Onirychnyi hrotesk [Oneiric grotesque]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/оніричний_гротеск [in Ukrainian].
14. Pavych, M. (1998). Khozarskyi slovnyk: roman-leksykon na 100 000 sliv [Khazar dictionary: a novel lexicon of 100,000 words]. Lviv : Klasyka [in Ukrainian].
15. Son [Dream]. *Slovnyk ukraïnskoi movy. Akademichniy tlumachnyi slovnyk (1970–1980) – Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary (1970–1980)*. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/son> [in Ukrainian].
16. Fenko, N. M. (1999). Estetychni funktsii kartyn snovydin u khudozhnikh tvorakh ukraïnskykh pysmennykiv druhoi polovyny XIX – XX stolit : avtoref. dys. ... kand. fil. nauk : 10.01.01 – ukraïnska literatura [Aesthetic functions of dreams in the works by Ukrainian writers of the second half of the 19th and 20th centuries: synopsis of PhD thesis: 10.01.01 – Ukrainian literature. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
17. Froid, Z. (2019). Tlumachennia sniv: Per. V. Chervynskiy [Interpretation of dreams: V. Chervynskiy (transl)]. Kyiv: Folio [in Ukrainian].
18. Chernysh, A. Ye. (2020). Onirychnyi prostir romanu S. Protsiuka “Totem” [Oneiric space of S. Protsyuk’s novel “Totem”]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 13:3, 141–147 [in Ukrainian].
19. Yunh, K. H. (2022). Analitychna psykholohiia [Analytical psychology]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
20. Yusypenko, M. (2014). Onirychni elementy yak osnova kompozytsiino-zmistovoi budovy mini-romanu [Oneiric elements as the basis of the compositional and content structure of a mini-novel]. *Inozemna filolohiia – Foreign philology*, 126 ;2, 223–228 [in Ukrainian].
21. Bachelard, G. (1992). L'Air et les Songes: Essai sur l'imagination du mouvement, Paris, Le Livre de Poche, coll. «Biblio essais» [in French].
22. Eeden, F. (1913). A Study of Dreams. *Proceedings of the Society for Psychical Research*, 26. Retrieved from: https://dreamscience.ca/en/documents/New%20content/lucid%20dreaming%20pdfs/vanEeden_PSPR_26_1-12_1913.pdf [in English].